

Ik was er even niet...

Even de stekker eruit, verlof, bezinning, rust, ruimte, afstand.

Want de batterij was eind 2005 echt leeg. Moe, prikkelbaar, lusteloos. Burn-out? Midlife-crisis? Geen idee, maar de maat was vol, om een niet-muzikale aanduiding te gebruiken voor het gevoel dat ik echt weinig meer aankon, niets meer kon hebben. En ik twijfelde aan bijna alles.

Gelukkig zit ik in een beroep waar je niet lang verstoppertje kunt spelen voor jezelf. Muziekmaken is het mooiste wat er is, maar het vraagt veel van je en houdt je onbarmhartig een spiegel voor. Het is een zeer goede manier om jezelf te leren kennen, om je grenzen te leren kennen.

Bij die grenzen was ik vorig jaar aangekomen.

Toen is het idee geboren er even tussenuit te gaan. Sabbatical heet dat tegenwoordig.

Op de volgende pagina's kun je van mijn ervaringen in die periode lezen, en ook veel foto's bekijken die ik her en der gemaakt heb.

Sabbat

Het woord sabbat komt van het Hebreeuwse woord 'sjavat', dat 'ophouden' en ook 'opnieuw ademen' betekent. De sabbat is een dag van vreugde en vrede. Op die dag wordt niet gewerkt. In Exodus 20 lees je dat God in zes dagen de hemel en de aarde geschapen heeft en op de zevende dag (de sabbat) rustte. Zo herinnert de sabbat aan de schepping.

Voor mij moest deze periode echt een periode zijn van vrij zijn. Meer nog, ik had gewoon de behoefte er helemaal niet te zijn. Geen e-mail hoeven beantwoorden, geen telefoon hoeven aannemen, geen sociale verplichtingen, bij elk verzoek kunnen zeggen: sorry, ik ben er niet. Raar eigenlijk, dat ik dat zo nodig had, en dat ik het zo prettig vond om mezelf op die manier buitenspel te zetten. Oorspronkelijk had ik ook het idee om vier maanden in het buitenland te zijn, en dat dan ook grotendeels alleen. Hetgeen aangeeft tot hoever het water me aan de lippen stond.

Tussen het moment van de beslissing eind 2005 en het begin van de sabbatsperiode in juli 2006 lag nog ruim een half jaar, en sommigen vroegen bezorgd of ik het wel zo lang kon volhouden. Gelukkig bleek dat geen probleem, want het vooruitzicht van het verlof bracht me al een soort opluchting.

Uiteindelijk ben ik bijna twee maanden niet thuis geweest. In juli was ik samen met Sonja op vakantie in Duitsland, in augustus tien dagen in Frankrijk naar een schildercursus, en vanaf eind september drie weken in Rome.

Het idee

De beslissing om er een langere tijd tussenuit te gaan was eigenlijk snel genomen. Een telefoongesprek met een goede vriendin bracht me op het idee een paar maanden naar het buitenland te gaan. Een collega van haar had dat ook gedaan, die was drie maanden in Parijs gaan zitten om te componeren. Achteraf was hij aan dat componeren helemaal niet toegekomen, maar die maanden waren wel heel goed geweest.

Het idee van een sabbatsperiode kon snel groeien omdat in de eerste plaats Sonja het direct ondersteunde. Na enige schroom overwonnen te hebben sprak ik er ook met vrienden en collega's over en was blij verrast door hun positieve reacties. Tot op de dag van vandaag ben ik geroerd door het feit dat letterlijk iedereen in mijn omgeving zo enthousiast heeft gereageerd. Dat het belangrijk is om naar jezelf te luisteren en te reageren op de signalen die uit jezelf komen, om echt voor jezelf te kiezen. Want vanuit een soort verantwoordelijkheidsbesef naar je partner, maar ook naar anderen in familie en werk vond ik het moeilijk zo'n besluit te nemen. Al die positieve reacties hebben me echter daadwerkelijk geholpen de stap te zetten.

De voorbereiding

Als je eenmaal zo'n plan hebt, dan moet er een hoop geregeld worden. In de eerste plaats moet er berekend worden of je je zoiets wel kunt permitteren. Ik moet eerlijk bekennen dat het financiële aspect me het minst heeft beziggehouden. Sonja en ik leven natuurlijk betrekkelijk goedkoop, want geen kinderen, om maar iets

te noemen. En een elf jaar oude Opel kost ook niet veel, gelukkig (net weer met glanzend rapport door de APK). Dus blijft over vier maanden geen inkomen, maar wél een tijdje in het buitenland willen bivakkeren. Daarom besloot ik de sabbatsperiode in de zomervakantie te laten beginnen. Juli en augustus zijn traditiegetrouw voor mij maanden met weinig inkomen, dus dat scheelde ook al weer. De eerste financiële bijdrage kwam van mijn enige vaste werkgever, de kathedraal. Het bestuur heeft mijn maandsalaris gewoon doorbetaald, en de vervanger, Bas Jongeling, geheel voor haar rekening genomen. Dat was een bijzonder positief gebaar naar mij, maar het was natuurlijk ook een welkome ondersteuning voor de ontwikkeling van verdere plannen. Daarnaast mag ik zeggen dat ik uit familiale hoek van zeker drie personen een flinke donatie heb gehad, alles bij elkaar dus al een aardig startkapitaaltje! Want overbodig te melden dat ik natuurlijk niet al jaren gespaard had voor een verlov, dus ik heb zeer geboft met mijn gulle gevers!

Vervolgens wil je natuurlijk dat je vaste werk op de diverse plaatsen wordt voortgezet met de minst mogelijke overlast voor de mensen die daar werken. Bij de voorbereiding daarvan ben ik bijzonder geholpen door de collega's die ik benaderd heb. Ik was daardoor snel klaar met het vinden van geschikte vervangers voor de hele periode. En dan heb ik het over Bas Jongeling, die mij in de kathedraal heeft vervangen, Gerrie Meijers die ingesprongen is bij het Toonkunstkoor Utrecht, en Gonnje van der Maten, die het Residentie Bachkoor heeft begeleid.

Bas

Gonny

Gerrie

Allerdrie ben ik ze bijzonder dankbaar, en ik weet inmiddels van de diverse dirigenten en koren dat ze zich enthousiast en voortreffelijk van hun taken hebben gekweten! Alleen mijn leerlingen hebben het even zonder les moeten doen. Ik had voor september en oktober vervanging kunnen regelen, maar omdat ik geen kinderen meer op les heb die gewoon elke week les móeten hebben, bleek dat niet nodig. Iedereen ging ermee akkoord de lessen op te schuiven naar november.

Auvergne

Het echte sabbatsgevoel ontstond pas in augustus, op het moment dat iedereen weer aan het werk ging na de zomervakantie. Op dat moment ben ik in de auto gestapt en naar de Auvergne gereden met tussenstops in Toul en Lyon. Met name Lyon is een ontdekking voor mij geweest. Een echte grote Franse stad met brede boulevards, maar ook het Vieux-Lyon, oude straatjes met winkeltjes en leuke restaurantjes is erg gezellig. Boven de stad op een heuvel ligt een basiliek uit de negentiende eeuw, Notre-Dame de Fourvière, waarvan het interieur van een heerlijk romantische overdrijving is, met gigantische mozaïeken en overdadige versiering.

Hoogtepunt van mijn bezoek aan Lyon vond ik het **Musée des Beaux-Arts**. Het is gevestigd in een voormalig Benedictijns klooster, met een werkelijk schitterende verzameling sculptuur die opgesteld staat in de voormalige kapel, waaronder bijvoorbeeld de Venus van Maillol. De tweede verdieping van het gebouw is geheel gewijd aan schilderkunst, met onder andere een hele grote Rubens. Met name het werk van twee Lyonese schilders heeft me geraakt: mooie kerkinterieurs en genrestukken van Fleury Richard, geschilderd rond 1800, waarbij hij veel tegenlicht gebruikt.

Prachtig vond ik ook een serie schilderijen van Louis Janmot

Rayons du soleil
(Louis Janmot)

(1814-1892) in een met de pre-rafaeliten verwante stijl. Zie links het schilderij 'Rayons du soleil', onderdeel van de grote cyclus 'Le Poème de l'ame', een mystieke uitbeelding van de gang van de ziel door het leven. De puurheid, sereniteit, en de kwetsbare schoonheid van deze schilderijen ontroerde me echt, omdat het soms verloren kwaliteiten lijken in onze harde, banale en vaak ruwe maatschappij.

Schilderen

Het hoofddoel van deze Frankrijktrip was een schildercursus. Via internet had ik gezocht naar een cursus waarvan ik vermoedde dat die aan zou sluiten bij wat ik graag wilde.

Zo kwam ik terecht bij **Blue et vert**, een zomercursus die al jaren georganiseerd en geleid wordt door Gerrit van Meurs uit Wamel. Hij doet dat in het gehucht Le Phaux, gelegen in het prachtig groengolvende landschap van de Auvergne, grofweg halverwege de lijn Clermont-Ferrand en Lyon. Daar staat een grote boerderij waar rood fruit wordt verbouwd en verwerkt tot confitures en ijs. De boerderij heeft uitgebreide logeerfaciliteiten voor groepen, met een grote keuken, een gemeenschappelijke eet- en zit ruimte, en slaapkamers voor vier personen. De aanpak van deze cursus sprak me bijzonder aan. Je krijgt les in een groep van zo'n twaalf personen per week, terwijl tegelijkertijd ook een groep aan de slag gaat met beeldhouwen, geleid door een gastdocent. Naast de gemeenschappelijke maaltijden en corvee-diensten (..) staan ook wandelingen en een paar filmavonden op het programma, en is er voldoende vrije tijd om zelf verder te werken, of uitstapjes te maken.

Gebaseerd op jarenlange ervaring heeft Gerrit een doordachte opbouw in de cursus aangebracht, waardoor je elke dag met een nieuw facet van het tekenen en schilderen aan de slag wordt gezet. Zijn aanpak was precies wat ik zocht, ik wilde graag de basisbeginselen leren, maar ook graag vrij zijn in stijl en onderwerp, figuratief of abstract. Ik had al gemeld dat ik een liefhebber van schilderkunst ben en dat mijn zorg was niet teveel gehinderd te worden door mijn altijd maar weer kritische verstand.

Ik heb daar in Le Phaux een heerlijke tijd gehad. De entourage en organisatie waren perfect. Heel bijzonder vind ik dat je aan een avontuur begint door een week intensief door te brengen met een groep van 25 geheel onbekende personen. En dat je na afloop kunt constateren dat je echt werkelijk met iedereen leuk contact hebt gehad. Belangrijkst vond ik echter de inspirerende leiding van Gerrit, die heel stipt elke dag de lessen liet beginnen, alle schildersmaterialen in voorraad had, ons de eerste stappen op het witte papier liet zetten, en later zijn hele auto vollaadde om ons door de kleuren- en vormenpracht van het franse landschap te leiden. Mijn eerste maaksels zie ik echter als pure oefeningen, waarvan de resultaten pas na lang soebatten bij mij thuis te bekijken zijn...

Componeren

De ervaringen van deze week in Le Phaux hebben me grappig genoeg denk ik ook inspiratie opgeleverd voor andere creatieve processen. Bijvoorbeeld het componeren, iets wat bij mij nooit echt van de grond is gekomen. Ik zou het wel willen, maar ik denk dat ik het niet kan, of ik durf het niet, of wat dan ook. Wat ik nu in Le Phaux heb geleerd is heel elementair, natuurlijk wat schilderen betreft, maar ook hoe te beginnen met iets nieuws.

Want dat is de kunst: hoe begin je? Juist dat schetsen wat je doet, het zoeken naar een onderwerp, het maken van een grove vlakverdeling, de keuzes van je materiaal, en dan de volgende stappen die je allemaal moet zetten voordat het op een schilderij begint te lijken. Laat ik maar zeggen het ambachtelijke traject naar een eindproduct, dat is juist wat ik niet zo doe bij het componeren van muziek. Daar ben ik al te snel bezig met hoe het moet worden, in plaats van iets te ontwikkelen.

Omdat ik geen schilder ben, kan ik van mezelf accepteren dat wat ik vandaag doe met potlood of penseel geen meesterwerk hoeft te worden. En dat het zo prettig kan zijn om heel simpel bezig zijn. Maar dat vind ik moeilijk als het om muziek gaat. Ik draag een berg aan ervaring en kennis mee, heb een behoorlijk onderscheidingsvermogen ontwikkeld, maar of het allemaal helpt bij het componeren, eigenlijk niet, denk ik. Het is de kunst geheel onbevangen te zijn, en vooral niet bang te zijn. In die zin heeft de schildercursus me echt geholpen. Daarnaast was natuurlijk de afgelopen periode er geen beletsel in tijd, want ik was vrij. Het heeft uiteindelijk geresulteerd in een aantal kleine composities waar ik best blij mee ben. Twee motetten en

twee liederen afgerond, en de nodige schetsen. Het belangrijkste: de zin om ermee door te gaan.

Rome

Na de terugkomst uit Frankrijk ben ik in september een paar weken thuis geweest. In die periode heb ik gemerkt dat ik het heel prettig vond om thuis te kunnen zijn zonder verplichtingen in mijn werk. Doorgaans is het moeilijk thuis los te komen van het werk, want het werk is ook thuis. Studeren, lesgeven, muziek uitzoeken, programma's voorbereiden, bureauwerk etc. Normaal gesproken is het daarom nodig weg te gaan van huis om écht te kunnen ontspannen. Maar onder invloed van het gevoel van 'er even niet te zijn' was ik als het ware thuis er ook niet. En kon ik dingen doen waar ik zin in had, en dingen niet doen waar ik geen zin in had.

De achtertuin...

Daarom, en ook omdat het voor de partner vervelend wordt iemand om zich heen te hebben die alsmaar zegt er niet te zijn, was het goed dat ik eind september weer het huis verliet om een aantal weken in Rome te gaan doorbrengen.

Waarom Rome?

Het had net zo goed Parijs, Santiago de Compostela, fietsen door Scandinavië of wandelen langs de Engelse Kanaalkust kunnen zijn, om maar wat te noemen. Maar ik had al snel bedacht om naar Rome te gaan. Mijn sportieve aspiraties zijn niet van dien aard dat ik mezelf lange dagmarsen zag maken, en fietsen vind ik heerlijk, maar niet langer dan een uurtje. Een retraite in een afgelegen klooster was een optie geweest, want dat doe ik al vaker op ongezette tijden, maar dan nooit langer dan een week. Maar ik had niet alleen de behoefte aan afzondering, ik had ook duidelijk behoefte aan inspiratie en afleiding door nieuwe plaatsen te bezoeken, andere mensen te ontmoeten.

De keus voor Rome was snel gemaakt, om een aantal redenen. Ik was er al tweemaal geweest, namelijk toen ik zeventien jaar was met mijn middelbare school, en samen met Sonja op onze huwelijksreis. Dertig jaar geleden was ik er dus voor het eerst, en sinds dat bezoek ben ik dol op Rome. Mijn huidige bezoek kreeg daardoor een bijzonder ontspannen karakter, want er was niet de behoefte of de noodzaak om een aantal verplichte nummers te bekijken, want die had ik al gezien. Achteraf gezien was dat bijzonder prettig, het was namelijk erg druk, met name op de toeristische trekpleisters.

Logeren

Praktisch was natuurlijk ook dat ik via mijn werk als organist in de kathedraal een aantal contactpersonen met relaties in Rome kon aanspreken om te bemiddelen bij het vinden van een logeeradres - zo ben ik zelfs bij de kardinaal op de koffie geweest. Ik had namelijk niet zo'n zin om in mijn eentje in een hotelletje of bed-and-breakfast te gaan zitten. Uiteindelijk is het me gelukt onderdak te vinden bij de Norbertijnen in Rome, die een eigen huis daar bezitten, het Collegio San Norberto. Ik heb heerlijke weken in Rome gehad. En erg geboft, want het weer was ideaal, elke dag rond de 24 graden, ik heb geen vest of jas aangehad. Het logeeradres was ideaal. Het Collegio San Norberto ligt in een rustige wijk op de Aventijn, tien minuten met de bus van het oude stadscentrum. Ik had de beschikking over een eigen kamer, en kon aanschuiven bij de dagelijkse maaltijden, waarbij ik aan tafel zat met de vaste Norbertijner bewoners en hun gasten, afkomstig uit de hele wereld. Bijzonder fijn was het na een dag in het drukke en lawaaiige Rome moe en bezweet terug te mogen keren in de stilte en koelte van dit grote huis, gebouwd in de jaren vijftig van de 20e eeuw met marmeren gangen en een patio met palmbomen.

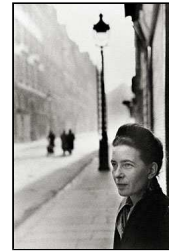

Op pad

Rome blijft een verrukkelijke smeltkroes van romeinse en christelijke cultuur, met de indrukwekkende oudheden als achtergebleven decorstukken van reeds lang afgelopen toneelstukken. En met de Italianen die al toeterend en bellend het moderne straatbeeld bepalen, in combinatie met wel heel erg veel toeristen... Iedere dag ging ik op pad. Met het spotgoedkope weekabonnement voor bus en metro (16 Euro) in de

achterzak, en de Canon A95 bij de hand heb ik oeverloos door de stad gezworven. Zoals gezegd, het was erg druk, mijn gastheren hadden de indruk dat het dit jaar drukker dan ooit was, waarvoor ze een aantal oorzaken bedacht hadden: ten eerste de Duitse paus (er waren inderdaad bijzonder veel Duitsers), ten tweede het goedkope vliegen (ik heb zelf 165 Euro betaald voor een compleet retourtje Eindhoven-Roma Ciampino), en ten derde het 'Da Vinci-code'-effect...

Ik heb een aantal prachtige tentoonstellingen bezocht, onder andere een dubbeltentoonstelling gewijd aan het werk van de schilders Bonnard en Matisse. Ook een tentoonstelling met foto's van Henri Cartier-Bresson heeft bijzonder veel indruk op mij gemaakt. Zwart-wit foto's uit de jaren 1950-1960, gemaakt in Rome, hebben me geïnspireerd bij het fotograferen dat ik zelf heb gedaan in Rome. Zijn manier van kijken, zijn vermogen op het juiste moment af te drukken, en de geniale composities troffen mij vooral in de grote verzameling portretten die hij gemaakt heeft, en waarvan er een groot aantal op deze tentoonstelling te zien was.

Simone de Beauvoir
(foto H. Cartier-Bresson)

Paolina
Borghese
(Antonio Canova, 1804-1808)

Ontroering maakte zich meester van mij tijdens een bezoek aan Villa Borghese, dat geheel gerestaureerd is, en een ongelooflijk rijke kunstverzameling bezit, waaronder beroemde werken van Caravaggio, Cranach, Rafael, Bernini. Erg mooi vond ik bijvoorbeeld het beroemde beeldhouwwerk dat Antonio Canova maakte van Paolina Bonaparte Borghese, de zuster van Napoleon.

In Palazzo Doria Pamphili stond ik oog in oog met het indrukwekkendste portret uit de 17e eeuw, dat van Paus Innocentius X, gemaakt door de Spaanse kunstenaar Diego Velasquez. De niet zo vrome kerkvader werd vastgelegd met een bijzonder ongemakkelijke uitdrukking op het gelaat... Als ik zoiets zie, wordt mijn bewondering voor scheppende kunstenaars alleen nog maar ontzaglijker. Grote schrijvers, oké, geniale wetenschappers, indrukwekkend, maar schilders, beeldhouwers en componisten, dat zijn voor mij een soort heiligen, in die zin dat zij in staat zijn mensen van alle tijden door hun kunst met elkaar in verbinding te brengen en te ontroeren.

Paus Innocentius X
(Diego Velasquez, 1650)

Muziek

Ook heb ik nog twee concerten bezocht, een koorconcert, en een bijzonder concert in het kader van het eerste Filmfestival dat in Rome plaatsvond. In de Aula della Conciliazione, een moderne concertzaal aan de gelijknamige brede straat die van de Tiber naar het Sint-Pietersplein leidt, werd een concert gegeven met filmmuziek van Ennio Morricone, door hemzelf gedirigeerd! Heerlijke muziek door een groot symfonie-orkest, uitgebreid met synthesizer en twee basgitaren, sopraan, violsolo en piano. Een onvergetelijk gebeuren, ook voor de Italianen, die zich hebben sufgeklapt.

Zelf heb ik niet veel muziek gemaakt. In het huis waar ik logeerde was een mooie kapel, met een klein, aardig orgel. Daar heb ik een zondagsmis begeleid. In de zogenaamde Kerk der Friezen, dat is een kerk onder Nederlandse leiding, heb ik een huwelijksmis begeleid, en ik heb even kort op het orgel van de San Ignazio gespeeld. Maar het was ook niet mijn doel om er een orgeltrip van te maken. Wel ben ik bezig geweest met componeren, en tot mijn tevredenheid heb ik in ieder geval een aardig Salve Regina voor sopraan, alt en klavier voltooid.

Solo

Was het niet ongezellig, in je eentje in Rome? Reacties van mensen waren heel verschillend. De een kan zich niet voorstellen dat het leuk is in je eentje op vakantie te zijn, de ander lijkt het juist heerlijk. In mijn geval sprak ik om te beginnen al niet van vakantie. Het had er natuurlijk alle kenmerken van, maar de aanleiding en de doelstelling verschilden mijns inziens wezenlijk. Normaal gesproken ga ik immers ook niet alleen op vakantie. Ik heb ook helemaal niet de behoefte om alleen op vakantie te gaan. Maar ik had nu wél de behoefte om alleen te zijn. Een behoefte die ik wel vaker heb, en die niets te maken heeft met het feit

dat ik met Sonja getrouwd ben, maar met hoe ik in elkaar zit. Ik kan goed alleen zijn, en als ik me niet goed voel, is die behoefte alleen te zijn sterker, omdat ik in de afzondering beter kan herstellen. Ik heb me in Rome prima gevoeld, juist omdat ik daar rondliep met de wetenschap dat mijn solotoer geen structurele situatie was, maar een zelfgekozen isolement waar weldra weer een einde aan zou komen. Het bleek ook Sonja goed te gaan in mijn afwezigheid, wat ontegenzeggelijk heeft bijgedragen aan de conclusie dat het een geslaagd experiment is geweest, mijn bezoek aan Rome.

Tenslotte

Inmiddels ben ik weer aan de slag. Ben ik opgeknapt? Ik denk van wel. De sabbatsperiode heeft me bijzonder goed gedaan. Ik kan het iedereen aanraden. Van tevoren weet je niet wat er zal gebeuren, alhoewel ik me geen grote zorgen heb gemaakt. Je hoort van mensen die drastische keuzes maken in werk of relatie. Alhoewel ik vorig jaar op veel fronten weinig lol meer beleefde, heb ik niet verwacht dat mij dat in mijn sabbat ook zou gebeuren.

Ik heb in de loop van de vier maanden sabbat een gevoel van diepere ontspanning ervaren dan ik in jaren gekend heb. Het is bijzonder heilzaam geweest mezelf eens een tijdje als het ware buiten de werkelijkheid te plaatsen. Het stelde me in staat vanuit een ander perspectief naar mezelf te kijken, naar de dingen die ik doe. Eigenlijk stelde het me in staat de dingen die ik doe los te zien van wie ik ben en van hoe ik me voel. Om dan gelukkig te kunnen constateren dat wat ik doe erg leuk is, en dat het dus heel belangrijk is te zorgen dat ik me goed blijf voelen...!

Erg fijn vond ik het te merken dat bij terugkeer in het arbeidsproces een aantal zaken me goed deden, dingen die je in je dagelijkse sleur gewoon vindt. Zo zat ik op een zondagmorgen weer achter 'mijn' orgel in de kathedraal te spelen, en bekwam met het gevoel: 'Goh, dit kan ik eigenlijk best goed'.... En was ik aangenaam getroffen toen ik bij de voorrepetitie de klank van de sopranen van Toonkunst weer hoorde....

Hartverwarmend waren de reacties van al degenen die ik even in de steek had gelaten; ondanks goede en lieve vervangers zag ik toch een hele hoop blije gezichten toen ik er weer was.

Belangrijker is echter dat ik blij ben er weer te zijn....

Wouter van Belle,
november 2006, op de feestdag van Sinte Caecilia

Informatie over door mij bezochte plaatsen

- Musée des Beaux-Arts in Lyon
- Notre-Dame de Fourvière in Lyon
- Schildercursus Blue et vert
- Museo e Galleria Villa Borghese
- Galleria Doria Pamphilj

De rivier de Saône in Lyon